

بهبود مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان دارای اختلال در بیان نوشتاری با استفاده از برنامه راهنمای جمله فلیس

مهدیه کشمیرشکن^۱، سالار فرامرزی^{۲*}، احمدعابدی^۳

۱. کارشناسی ارشد روان‌شناسی و آموزش کودکان با نیازهای خاص، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۲. دانشیار روان‌شناسی و آموزش کودکان با نیازهای خاص، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

۳. دانشیار روان‌شناسی و آموزش کودکان با نیازهای خاص، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۰۱

دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۰۲

Improving the Neuropsychological Skills of Students with Impaired Written Expression Using the Phelps Sentence Guide Program

Mhdieh Keshmirshakan¹, Salar Faramarzi^{2*}, ahmad abedi³

1. MS.c. of Psychology and Education of Children with Special Needs, Isfahan University, Isfahan, Iran

2. Associate Professor of Psychology and Education of Children with Special Needs, Isfahan University, Isfahan, Iran

3. Associate Professor of Psychology and Education of Children with Special Needs, Isfahan University, Isfahan, Iran

Received: 2021/11/23

Accepted: 2022/05/22

10.30473/clpsy.2022.61820.1643

Abstract

The aim of this study was to improve the neuropsychological skills of students with impaired written expression using the Phelps sentence guide program. The Quasi-experimental research method was pre-test and post-test with the control group. For this purpose, according to the criteria for entering the research, using a multi-stage sampling method, among the students with expressive writing disorder in the fifth grade of the elementary school in Yazd, 30 people were selected for writing and randomly assigned to two groups of control and experiment. The experimental group received 13 sessions of 60-minute training sessions on the Phelps program. The instruments used were the Wechsler Intelligence Scale for Children (Fifth Edition) and the Connors Parent Form Questionnaire. The data were analyzed by covariance analysis. Analysis of the data showed that there was no significant difference between the performance of the experimental and control groups in neuropsychological skills except language skills ($P > 0.001$) while there was a significant difference in language skills ($P < 0.001$). The results showed that the Phelps sentence instruction program is not effective on the neuropsychological skills of students with learning disabilities in written expression in the areas of attention, memory, sensory-motor functions and executive functions other than language. This method can be used as an intervention and educational method to improve language skills that are a prerequisite for writing.

Key Words: Phelps Sentence Guide Program, Neuropsychology Skills, Special Learning Disorder, Students.

چکیده

پژوهش حاضر باهدف بهبود مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان با اختلال در بیان نوشتاری به روش راهنمای جمله فلیس انجام گرفت. روش پژوهش شبه‌آزمایشی و از طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه کنترل بود. بدین منظور با توجه به ملاک‌های ورود به پژوهش و با استفاده از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای از بین دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خاص در بیان نوشتاری در پایه پنجم ابتدایی شهر یزد تعداد ۳۰ نفر انتخاب و به تصادف در دو گروه گواه و آزمایش گمارده شدند. مداخلات آموزشی برنامه فلیس در ۱۳ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای بر روی گروه آزمایش انجام گرفت. ابزارهای مورد استفاده عبارت از مقیاس هوش و کسلر کودکان ویرایش پنجم و پرسش‌نامه کانرز فرم والد و برنامه راهنمای جمله فلیس بود. داده‌های به دست آمده با روش آماری تحلیل کوواریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پژوهش نشان داد که بین عملکرد گروه آزمایش و کنترل در مهارت‌های عصب روان‌شناختی به جز مهارت زبان تفاوت معناداری وجود ندارد ($P > 0.001$). نتایج پژوهش نشان داد که برنامه راهنمای جمله فلیس بر مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری در بیان نوشتاری در حیطه‌های توجه، حافظه، عملکردهای حسی - حرکتی و کارکردهای اجرایی به‌غیر از زبان مؤثر نمی‌باشد. از این شیوه می‌توان به‌عنوان شیوه مداخله‌ای و آموزشی جهت بهبود مهارت زبان که پیش‌نیاز نوشتن است استفاده نمود.

کلیدواژه‌ها: راهنمای جمله فلیس، مهارت‌های عصب روان‌شناختی، اختلال یادگیری خاص، دانش‌آموزان.

*Corresponding Author: Salar Faramarzi

Email: salarfaramarzi@yahoo.com

* نویسنده مسئول: سالار فرامرزی

مقدمه

بر اساس پنجمین ویرایش راهنمای آماری و تشخیصی اختلالات روانی، ناتوانی‌های یادگیری خاص دارای سه نوع اختلال بیان نوشتاری^۸، اختلال ریاضیات^۹ و اختلال خواندن^{۱۰} است که اختلال در نوشتن به سه دسته اختلال در املانویسی، انشا و دستخط تقسیم می‌شود (گنجی، ۱۳۹۷). در دیسگرافیا، یا مشکل نوشتن (نوشتار پریشی)، مهارت‌های نوشتن بسیار ضعیف‌تر از آن هستند که از سن تقویمی، ضریب هوشی و سوابق تحصیلی کودک انتظار می‌رود. کودک نمی‌تواند به راحتی بنویسد و در نوشتن مطالب مرتکب غلط‌های دستوری، نقطه‌گذاری، پاراگراف‌بندی و املا می‌شود، و دستخط بسیار بدی دارد (گنجی، ۱۳۹۷). دانش‌آموزان مبتلا به نارسایی ویژه نوشتاری مهارت‌های پیش‌نیاز نوشتن با دست را نیاموخته‌اند (سیف نراقی و نادری، ۱۳۹۶).

این کودکان توانایی کنترل فرایندهای شناختی خود را ندارند و از راهبردهای خودگردانی و ارزیابی به‌ندرت استفاده می‌کنند و قادر نیستند برای نوشتن خود هدف تعیین نموده و برنامه‌های مناسب طراحی کرده، ایده‌های خود را سازماندهی نموده و پیش‌نویسی از متن تهیه یا متنی را بازنویسی کنند. در نتیجه نوشته‌های آنها از ساختار ضعیفی برخوردار بوده و از نظر انتقال معنا ضعیف است. (شکوهی یکتا و پرنده، ۱۳۹۹). دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری نوشتن در خود آغازگری، هجی کردن، سازماندهی، ترکیب، اولویت‌بندی کردن مطالب و توالی و ترتیب دادن آن‌ها و ترسیم گرافیکی شکل حروف و کلمه‌ها دچار آسیب هستند (گانن و گرینبرگ^{۱۱}، ۲۰۱۶).

مطالعات زیادی درباره میزان شیوع ناتوانی در نوشتن در دست نیست، اما تخمین زده می‌شود که این مشکل در ۹ تا ۱۰ درصد کودکان سنین مدرسه در ایران وجود داشته باشد و در بین دانش‌آموزان پسر شایع‌تر است (احدی و کاکاوند، ۱۳۹۶). چاکو و ویدوکومار^{۱۲} (۲۰۲۰) نشان دادند میزان اختلال یادگیری خاص در بین دانش‌آموزان ۴۹/۱۶ درصد و میزان اختلال نوشتن ۱۵/۶ درصد بوده است. این مشکل اغلب با شروع یادگیری و تحصیل در مدرسه تشخیص داده می‌شود ولی در تمامی مقاطع ابتدایی شایع است (مایس، بری آکس، کلهون و فرای^{۱۳}، ۲۰۱۹).

بسیاری از پژوهشگران بر این عقیده‌اند که ناتوانی

اختلال یادگیری^۱، یکی از اختلالات شایع در جهان است که افراد را در ابعاد مختلف تحت‌تأثیر قرار می‌دهد (شاه، ساگر، سومایا و ناگپال^۲، ۲۰۱۹). بر اساس ویرایش پنجم راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM-5) اختلال یادگیری خاص، اختلالی است که در آن فرد در یادگیری و استفاده از مهارت‌های تحصیلی (حداقل شش ماه داشتن حداقل یک مورد از موارد خواندن یا آهسته و دشواری در خواندن، مشکل در درک معنای متن، مشکل در هجی کردن، مشکل در بیان نوشتاری باورها، مشکل در تسلط بر قواعد اعداد و ارقام، اطلاعات عددی یا محاسبه و استدلال ریاضی) مشکل دارد (سارمینتو و لائو^۳، ۲۰۲۰). کودکان با اختلال یادگیری ویژه، اغلب از نظر ذهنی دارای نقاط ضعف و قوت مشخص هستند (کورنولد، دیکاپریو، فرانسیسکو و توفالینی^۴، ۲۰۱۹). کودکان و نوجوانان مبتلا به ناتوانی یادگیری در هر کلاس درس یافت می‌شوند. معمولاً این دانش‌آموزان هیچ چاره‌ای جز ترک تحصیل ندارند، مگر آنکه مشکلات آن‌ها به‌موقع تشخیص داده شده و درمان شوند. این کودکان علی‌رغم هوش طبیعی در ادامه تحصیل دچار مشکل هستند. ناتوانی‌های یادگیری، ریشه در دوران پیش از تولد و اوان کودکی دارد و تا سال‌های جوانی و بزرگسالی ادامه می‌یابد (گیلیانی و جاکوماتز^۵، ۲۰۱۷).

در حال حاضر اختلالات یادگیری به‌عنوان دلیل اصلی مشکلات شدید در یادگیری تحصیلی شناخته شده است (کشاورز ولیان و زارعی‌گونبانی، ۱۳۹۹). این کودکان در یک یا چند فرایند روانی اساسی مانند درک و کاربرد زبان نوشتاری و گفتاری اختلال نشان می‌دهند. ممکن است یک کودک در زمینه تکالیف شفاهی مشکلی نداشته باشد؛ اما در زمینه نوشتاری توانایی قابل توجهی از خود نشان ندهد و بالعکس (بن نعیم، الستلو، اینای، بیران و مارگالیت^۶، ۲۰۱۷). یا اینکه کودکی در زمینه گفتاری و شنوایی مهارت لازم را داشته باشد، اما در فعالیت‌های بینایی - حرکتی عملکرد ضعیفی نشان دهد (داوس، وانوورن، واندراروا، قسکویر و ووترز^۷، ۲۰۱۷).

1. Specific Learning Disabilities
2. Shah, Sagar, Somaiya, & Nagpal
3. Sarmiento, & Lau
4. Cornoldi, Di Caprio, Francesco, & Toffalini
5. Giuliani, & Jacquemetaz
6. Ben-Naim, Laslo-Roth, Einav, Biran, & Margalit
7. De Vos, Vanvooren, Vanderauwera, Ghesquière, & Wouters

8. impairment in written expression
9. impairment in mathematics (Dyscalculia)
10. impairment in reading (Dyslexia)
11. Gonen, & Grinberg
12. Chacko, & Vidhukumar
13. Mayes, Breaux, Calhoun, & Frye

می‌باشد. آموزش مهارت در زبان نوشته‌شده (فلیس تراساکی و فلیس گان ۱۹۸۸) در درجه اول برنامه‌ای برای معلمان و درمانگران است که برای کودکان، نوجوانان و بزرگسالان با نیازهای ویژه در یادگیری نحوه نوشتن مقدماتی در نظر گرفته شده است. فلیس گان و فلیس تراساکی (۱۹۸۲) اظهار داشتند که علاوه بر تحول زبان، «عمل نوشتن نیازمندی توانائی‌های بصری مختلفی است که به آرامی با مهارت‌های حرکتی مناسب هماهنگ شده و یکپارچه می‌شوند».

این برنامه به کودکان در جمله‌سازی کمک می‌کند و فلیس گان و فلیس تراساکی (۱۹۸۲) بیان می‌کنند که سخنگوی پیام‌هایشان را با یک پیام‌گیر بی‌واسطه، با نیازهای یک شنونده مطابقت می‌دهند. نویسندگان باید توانایی تصور کردن نقشه اشخاص دیگر، در نظر گرفتن چشم‌اندازهای دیگران را رشد دهند. نویسندگان باید توانایی تصور کردن موقعیت‌ها و توانایی لغوی و شناختی لازم جهت انتقال این ایده‌ها به افراد دیگری که در آن موقعیت‌ها حضور ندارند داشته باشند. این برنامه یک برنامه سیستماتیک، فردی و بسیار سازمان‌یافته است، دانش‌آموز به طور مؤثر از ایده، به جمله، گام‌به‌گام به سمت پاراگراف حرکت می‌کند. تمرین در نوشتن با تمرین در استفاده‌های مختلف و انواع نوشتن ترکیب شده است. این برنامه یک برنامه نوشتن است که می‌تواند با تعدادی از فراگیران در طیف وسیعی از سطوح مورد استفاده قرار گیرد. (فلیس تراساکی و فلیس گان، ۱۹۸۰). انطباق سیستماتیک راهنمای فیتز جرال با کودکانی که در بیان نوشتاری مشکلاتی دارند توسط فلیس گان و فلیس تراساکی (۱۹۸۰) صورت گرفت و مجدداً توسط فلیس تراساکی و فلیس گان (۱۹۸۲) مورد تجدیدنظر قرار گرفت.

روش راهنمای جمله فلیس در جهت موارد زیر سازمان‌دهی شده است: ۱- رشد مهارت و روانی در نوشتن جملات ساده ۲- گسترش جملات در موضوعات توصیفی ۳- تمرکز بر روی جملات خبری ۴- رشد توانایی برای تمرین تصحیح جملات غیر توصیفی و ناکامل ۵- رشد استفاده از زمان‌های زیرستون "چه زمانی" نگاره ۶- تمرکز روی تصحیح خطاهای زمان‌های فعل ۷- رشد نوشتن پاراگراف‌ها با یکسری از جملات ۸- تمرین در تصحیح پاراگراف‌ها ۹- توانایی ایجاد یک تصویر ذهنی آزمون یک پاراگراف قبل از نوشتن جمله (کرک و چلفانت، ترجمه رونقی، خانجانی و وثوقی رهبری، ۱۳۷۷).

تاکنون پژوهشگران پژوهش‌های زیادی را در ارتباط با

یادگیری دارای منشأ عصب روان‌شناختی است که توانش‌های عصب‌شناختی در توجه، حافظه، زبان، مهارت‌های حسی حرکتی و کارکردهای اجرایی مغز تبلور می‌یابد (گراهام^۱)، ۲۰۱۷). دانش‌آموزان دارای ناتوانی یادگیری، دارای ضعف شدید در توانش‌های عصب روان‌شناختی هستند (بیوتیا، آلبرت، لالنگ و چایکس^۲، ۲۰۱۷). این مهارت‌ها فرایندهای درونی‌اند و کودکان هنگام حل مسئله برای یادگیری و کنترل و نظارت از آنها استفاده می‌کنند (پور عبدل، صبحی قرامکی و عباسی، ۱۳۹۴). نخستین بار اوربون (۱۹۳۷) مسئله رشد نیمکره مغز و ارتباط آن با مشکلات یادگیری را مطرح کرد. به نظر او بخش اختصاصی زبان در نیمکره مغز کودکان با ناتوانی یادگیری در مقایسه با کودکان بهنجار دیرتر رشد می‌کند و این تأخیر رشدی موجب تأخیر در رشد زبان و بروز مشکلات خواندن و جهت‌یابی (شناخت راست و چپ) می‌گردد.

مهارت‌های عصب روان‌شناختی شامل توجه، حافظه، کارکردهای اجرایی، مهارت‌های حسی حرکتی و زبان هستند. ۱- توجه: شامل فرایندهای پیوسته گوش به زنگی و توجه متمرکز می‌شود که در طول یک بازه زمانی چنددقیقه‌ای ادامه می‌یابد (کاپلان، کروترز و دلوکا^۳، ۲۰۱۸) ۲- حافظه: یک سامانه ذهنی است که وظیفه نگهداری و پردازش موقت داده‌ها، برای انجام تکالیف پیچیده شناختی، نظیر فهمیدن، استدلال کردن، نگهداشت ذهنی و یادگیری را بر عهده دارد (ماجر و تتلی^۴، ۲۰۱۹). ۳- کارکردهای اجرایی: به مجموعه‌ای از فرایندهای شناختی اطلاق می‌شود که در مدیریت رفتار هدفمند به کار گرفته می‌شود. (کاسیو و همکاران^۵، ۲۰۱۰). ۴- مهارت‌های حسی حرکتی: انسان داری حواسی مانند بینایی، شنوایی، بویایی و لامسه است. چنانچه این دستگاه‌ها به خوبی کار کرده و اطلاعاتی را به مغز ارسال کنند مغز قادر است این اطلاعات را به خوبی پردازش کند و پاسخ مناسب و هدفمند را صادر نماید (ملک‌پور، ۱۳۹۲). ۵- زبان: زبان از نظام سازمان‌یافته نمادها تشکیل شده است که انسان‌ها برای بیان و دریافت معنا به کار می‌برند (دادستان، ۱۳۸۷).

یکی از رویکردهای درمانی که در خصوص اختلال بیان نوشتاری مطرح شده است برنامه راهنمای جمله فلیس^۶

1. Graham
2. Biotteau, Albaret, Lelong, & Chaix,
3. Caplan, Kreutzer, & DeLuca
4. Major, & Tetley
5. Locascio, Mahone, Eason, & Cutting
6. Phelps sentence guide program

بهبود عملکرد کودکان مبتلا به اختلال بیان نوشتاری انجام داده‌اند. برای مثال:

الدراتی و همکاران^۱ (۲۰۲۰) در پژوهشی اثربخشی برنامه‌های آموزشی شناختی رایانه‌ای (CCTP) در کودکان مبتلا به یا بدون اختلالات عصبی - روانی را مورد بررسی قرار دادند. در کنار حمایت از استفاده از برنامه‌های آموزشی شناختی رایانه‌ای برای بازسازی عملکردهای شناختی، نتایج نشان داد که انتخاب‌های مختلف روش شناختی می‌توانند در زمینه توان بخشی شناختی کودکان مؤثر باشند. نتایج پژوهش لیدنگ^۲ (۲۰۱۹) نشان‌دهنده آن بود که برنامه درمانی ترمیم توان بخشی شناختی باعث بهبود مهارت‌های عصب روان شناختی از جمله کارکردهای اجرایی، توجه و حافظه کودکان با اختلال یادگیری شد. کاردوسو و همکاران^۳ (۲۰۱۹) در تحقیقات خود نشان دادند برنامه تحریک عصب روان شناختی بر مهارت‌های روان شناختی دانش‌آموزان تأثیرگذار است. این برنامه از این نظر منحصر به فرد بود که معلمان تشویق می‌شدند استراتژی‌های تحریک عصب روان شناختی را در سایر فعالیت‌های کلاس درس قرار دهند که ممکن است اثرات آموزش را افزایش دهد. پژوهش مورونوگومز و سجدو^۴ (۲۰۱۹) نشان داد برنامه‌های ذهن آگاهی در ارتقاء سازگاری روانی - اجتماعی و بهبود متغیرهای عصب روان شناختی در کودکان خردسال مؤثر است. یافته‌های پژوهش خلقی، آقایی و فرهادی (۱۳۹۹) نشان دادند آموزش والدین با رویکرد آدلر درایکورس با تمرکز بر اصول بهنجار تعامل والد - فرزندی می‌تواند به‌عنوان یک روش کارآمد جهت بهبود مهارت‌های عصب روان شناختی و رفتار اجتماعی کودکان مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی مورد استفاده قرار گیرد. مصطفایی راد و اورکی (۱۳۹۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند می‌توان آموزش ایمن‌سازی روانی بر اساس مدل مایکنام را به‌عنوان روشی کارآمد برای بهبود مهارت‌های عصب روان شناختی کودکان با نقص توجه - بیش فعال مورد استفاده قرارداد. بلوکیان و وطن‌خواه (۱۳۹۷) در پژوهشی نشان دادند آموزش مهارت‌های توجه بر مهارت‌های عصب روان شناختی دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری تأثیر قابل توجهی داشته است. نتایج پژوهش سیفی، باغداساریانس و محمدیان (۱۳۹۵)

حاکمی از تأثیر ورزش هوازی بر کارکردهای عصب روان شناختی بیماران مبتلا به آلزایمر بود. یافته‌های پژوهش ارجمندی راد و همکاران (۱۳۹۴) بیانگر تأثیر آموزش یکپارچگی حسی بر مهارت‌های عصب روان شناختی دانش‌آموزان دارای نقص توجه بیش‌فعالی بود.

باوجود اینکه در رابطه با اثربخشی انواع رویکردهای درمانی بر بهبود مهارت‌های عصب روان شناختی کودکان با اختلال‌های یادگیری خاص در ایران پژوهش زیادی انجام شده است ولی در پیشینه پژوهشی، پژوهشی که به بررسی اثربخشی روش راهنمای جمله فلپس بر بهبودی مهارت‌های عصب روان شناختی کودکان مبتلا به اختلال بیان نوشتاری پرداخته باشد یافت نشد؛ بنابراین پژوهش حاضر باهدف بررسی اثربخشی روش راهنمای جمله فلپس بر مهارت‌های عصب روان شناختی دانش‌آموزان مبتلا به اختلال بیان نوشتاری انجام گرفت.

روش

روش پژوهش با توجه به ماهیت و اهداف آن آزمایشی و از طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون با گروه گواه استفاده شد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر با اختلال یادگیری خاص در مقطع پنجم دبستان شهر یزد در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ بود. نمونه پژوهش با استفاده از روش نمونه‌گیری چندمرحله‌ای انتخاب گردید. ابتدا از بین ۳ ناحیه شهر یزد یک ناحیه (ناحیه ۲) به روش تصادفی انتخاب شد. سپس از بین مدارس این ناحیه یک مدرسه به روش تصادفی انتخاب شد. سپس آزمون‌های خرده مقیاس‌های بیان نوشتاری از کلیه دانش‌آموزان مقطع پنجم که تعداد آن‌ها ۱۴۰ نفر بود گرفته شد و ۳۰ نفر که در این آزمون‌ها نمره کمتری گرفتند و ملاک‌های ورود به پژوهش را دارا بودند انتخاب و به‌صورت تصادفی ۱۵ نفر در گروه آزمایش و ۱۵ نفر در گروه کنترل جایگزین شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش عبارت بود از: برخورداری از هوش متوسط و بالاتر با استفاده از مقیاس هوشی و کسلر کودکان ویرایش پنجم، ضعف جدی در مهارت‌های عصب روان شناختی به تشخیص معلم و انجام پرسش‌نامه کانرز والدین، عدم ابتلا به اختلال‌های عاطفی و رفتاری شدید با نظر روان‌شناس مدرسه، داشتن شرایط جسمانی سالم، نداشتن اختلال‌های دیگر، عدم وجود فقر آموزشی اقتصادی و خانوادگی. پس از انتخاب و گمارش تصادفی نمونه‌های پژوهش از هر دو گروه ابتدا پرسش‌نامه

1. Oldrati, Corti, Poggi, Borgatti, Urgesi, & Bardoni,

2. Ieding

3. Cardoso, Seabra, Gomes, & Fonseca

4. Moreno-Gómez, & Cejudo

برنامه راهنمای جمله فلیس

یکی از روش‌هایی که در خصوص درمان بیان نوشتاری مطرح شده است برنامه راهنمای جمله فلیس است. این برنامه آموزشی توسط فلیس در سال ۱۹۸۲ طراحی و در سال ۱۹۸۸ مورد بازبینی قرار گرفته شده است که شامل توصیف، داستان‌نویسی، نامه‌نویسی، خاطره‌نویسی و خلاصه‌نویسی می‌باشد و روایی این برنامه توسط متخصصین مورد تأیید قرار گرفته است.

برنامه راهنمای جمله فلیس برای موارد زیر سازمان‌دهی شده است: ۱- رشد مهارت و روانی در نوشتن جملات ساده ۲- گسترش جملات در موضوعات توصیفی ۳- تمرکز بر روی جملات خبری ۴- رشد توانایی برای تمرین تصحیح جملات غیر توصیفی و ناکامل ۵- رشد استفاده از زمان‌های زیرستون «چه زمانی» نگاره ۶- تمرکز روی تصحیح خطاهای زمان‌های فعل ۷- رشد نوشتن پاراگراف‌ها با یکسری از جملات ۸- تمرین در تصحیح پاراگراف‌ها ۹- توانایی ایجاد یک تصویر ذهنی از یک پاراگراف قبل از نوشتن جمله (کرک و چلفانت، ترجمه رونقی، خانجانی و وثوقی رهبری، ۱۳۷۷).

در ترکیب جملات نوشتاری معلم از فرایند تعاملی برای راهنمایی دانش‌آموزان استفاده می‌کند. به‌عنوان مثال، ممکن است تصویری به دانش‌آموزان نشان داده شود و از آنها خواسته شود که در مورد آن جمله بسازند. سپس سرستون‌ها به‌عنوان راهنما برای گفتگو در مورد جملات به روشی تعاملی استفاده می‌شود. دانش‌آموزان در مورد جملات خود با استفاده از عنوان ستون راهنمای جمله برای کمک به بیان سؤالات مورد سؤال قرار می‌گیرند. برای مثال، معلم: چه کسی دوست دارد جمله آنها را بخواند؟

دانش‌آموز: (می‌خواند) پسر در حال دوچرخه‌سواری است. معلم: خوب است. چه کسی در حال دوچرخه‌سواری است؟ به کیست اشاره می‌کند؟ دانش‌آموز: پسر سوار بر دوچرخه. معلم: پسر چه کاری انجام می‌دهد؟ اشاره به ستون چه کاری؟ دانش‌آموز: پسر در حال دوچرخه‌سواری است. توجه داشته باشید که از دانش‌آموز انتظار می‌رود در جواب هر سؤال جمله کاملی ارائه دهد. این جمله کامل را در رابطه با اجزای آن تأکید می‌کند. در این پژوهش ۱۳ جلسه ۶۰ دقیقه‌ای روی نگاره‌های کتاب بخوانیم فارسی اول دبستان کار شد. از آن جایی که نگاره‌ها از داشته‌ها به سمت باید‌ها و از معلوم به مجهول حرکت می‌کنند، همچنین تصاویر نگاره‌ها از عینی به سمت

کانرز (فرم والد) به‌عنوان پیش‌آزمون اجرا شد. برای مداخلات راهنمای جمله فلیس ۱۳ جلسه آموزشی طراحی و اجرا گردید. گروه آزمایش هر جلسه به مدت ۶۰ دقیقه و در هفته دو جلسه تحت آموزش قرار گرفتند. در انتها برای هر دو گروه پرسش‌نامه کانرز به‌عنوان پس‌آزمون اجرا شد.

ابزارهای مورد استفاده در این تجزیه و تحلیل عبارت‌اند از:

مقیاس هوش و کسلر کودکان ویرایش پنجم WISC-5: مقیاس هوش و کسلر کودکان ویرایش پنجم آخرین نسخه از مقیاس‌های و کسلر کودکان است که در سال ۲۰۱۴ منتشر و توسط دکتر ابوالفضل کرمی و رعنا کرمی ترجمه و هنجار شده است. همسانی درونی گزارش شده در راهنمای فنی و تفسیری برای هوش بهر کلی از ۰/۹۶ تا ۰/۹۷ است.

این نسخه تفاوت بسیاری نسبت به نسخه قبلی خود دارد. این مقیاس دارای ۲۱ خرده آزمون است که این خرده آزمون‌ها به سه بخش تقسیم می‌شوند: ۱- خرده آزمون‌های اصلی ۲- خرده آزمون‌های ثانویه ۳- خرده آزمون‌های مکمل علت این چیدمان همبستگی بالای برخی از آنها با هوش بهر و پیشرفت تحصیلی و موفقیت است و همچنین کاربرد آنها در موارد بالینی گوناگون است. به‌عنوان مثال کاربرد خرده آزمون‌های مکمل در اختلال یادگیری و یا همبستگی بالای ۷ خرده آزمون اصلی باهوش. از این مقیاس برای سنجش هوش کودکان استفاده شده است. همسانی درونی گزارش شده در راهنمای فنی و تفسیری برای هوش بهر کلی از ۰/۹۶ تا ۰/۹۷ است.

پرسش‌نامه عصب روان‌شناختی کانرز

این پرسش‌نامه در سال ۲۰۰۴ توسط کانرز برای ارزیابی مشکلات عصب روان‌شناختی کودکان ۵ تا ۱۲ سال ساخته شد. این مقیاس، عملکرد توجه، عملکرد حسی حرکتی، کارکردهای اجرایی، حافظه و یادگیری و شناخت را در ۴ طیف (مشاهده نشده، خفیف، متوسط، شدید) بررسی می‌کند. جدیدی فیکان و همکاران در سال ۱۳۹۰ این پرسش‌نامه را ترجمه و هنجاریابی نموده‌اند. جدیدی و همکارش، روایی این ابزار را به روش تحلیل عوامل به دست آورده‌اند. آن‌ها روایی سازه این ابزار را مناسب گزارش نموده‌اند، همچنین همسانی درونی این ابزار به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شده است. از این پرسش‌نامه برای سنجش مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان استفاده شده است.

انتزاعی می‌روند و برای دانش‌آموزان آشنا هستند، حرکت تصاویر از خود به جمع است و حرکت نگاره‌ها از نزدیک به دور و از اجمال به سمت تفصیل است، انتخاب شده‌اند. رویکرد زبان‌آموزی رویکرد کلی است و مربی باید از دریافت‌های کودک استفاده کند. همچنین تصاویر برای دانش‌آموزان آشنا هستند.

جدول ۱. خلاصه محتوای جلسات برنامه راهنمای جمله فلیس

جلسات	هدف	محتوا	تکلیف
اول، دوم، سوم و چهارم	آموزش نگاره به روش فلیس	در جلسه طبق برنامه راهنمای جمله فلیس سؤالات راهنما روی تابلو نوشته می‌شد. تصویر نگاره اول از کتاب فارسی اول دبستان پیش روی دانش‌آموز قرار می‌گرفت. برای هریک از سؤالات، یک جواب به‌عنوان نمونه توسط درمانگر گفته می‌شد. در جلسه دوم، سوم و چهارم مشابه جلسه اول روی تصویر نگاره دوم، سوم و پنجم کار شد.	دانش‌آموز باید باتوجه به مثال برای هر سؤال یک یا چندین جواب بنویسد. بعد از اتمام سؤالات، از دانش‌آموز خواسته می‌شد باتوجه به تصویر کلیه جملات را از ابتدا تا انتها پشت سرهم نوشته به‌گونه‌ای که تشکیل یک متن بدهد و این رویه در کلیه جلسات دنبال می‌شد.
پنجم	آموزش توصیف کردن به روش فلیس	در جلسه پنجم از دانش‌آموز خواسته شد تا طبق آموزش داده شده کلاس خود را توصیف کند.	توصیف کلاس توسط دانش‌آموز
ششم	آموزش نگاره به روش فلیس	در جلسه ششم مشابه جلسه اول روی نگاره هفتم کار شد.	جمله نویسی با استفاده از سؤالات برنامه راهنمای جمله فلیس
هفتم	آموزش نوشتن خاطره به روش فلیس	در جلسه هفتم از دانش‌آموز خواسته شد تا طبق آموزش داده شده بهترین خاطره‌ای که به یاد دارد را بنویسد.	خاطره نویسی توسط دانش‌آموز
هشتم	آموزش نگاره به روش فلیس	در جلسه هشتم مشابه جلسه اول روی نگاره هشتم کار شد.	ادامه جلسات جمله نویسی با استفاده از نگاره هشتم
نهم	آموزش نامه‌نویسی به روش فلیس	در جلسه نهم از دانش‌آموز خواسته شد تا طبق آموزش داده شده نامه‌ای به معلم خود بنویسد.	تمرین نامه‌نویسی توسط دانش‌آموز
دهم	آموزش نگاره به روش فلیس	در جلسه دهم مشابه جلسه اول روی نگاره نهم کار شد.	ادامه جلسات جمله نویسی با استفاده از نگاره نهم
یازدهم	آموزش خلاصه‌نویسی به روش فلیس	در جلسه یازدهم یک داستان توسط درمانگر برای دانش‌آموز خوانده شد، سپس از دانش‌آموز خواسته شد تا طبق آموزش داده شده خلاصه داستان را بنویسد.	خلاصه‌نویسی داستان توسط دانش‌آموز
دوازدهم	آموزش نگاره به روش فلیس	در جلسه دوازدهم مشابه جلسه اول روی نگاره دهم کار شد.	ادامه جلسات جمله نویسی با استفاده از نگاره دهم
سیزدهم	آموزش داستان‌نویسی به روش فلیس	در جلسه سیزدهم یک تصویر به دانش‌آموز نشان داده شد و از وی خواسته شد تا طبق آموزش داده شده یک داستان برای آن بنویسد.	تمرین داستان‌نویسی

یافته‌ها

روان‌شناختی تفاوت چندانی ندارد، اما میانگین نمره‌های گروه آزمایش در پس‌آزمون نسبت به پیش‌آزمون (به جز خرده‌آزمون عملکرد زبان) تفاوت زیادی نکرده است.

قبل از تحلیل کوواریانس پیش‌فرض نرمال بودن توزیع متغیرها با استفاده از روش آماری شاپیرو - ویلکز انجام گرفت. نتایج در مورد پیش‌فرض نرمال بودن توضیح نمرات دو گروه آزمایش و کنترل تأیید می‌گردد.

از طرفی محاسبه همگونی شیب رگرسیون نیز نشان داد شیب نمرات دو گروه در جامعه باهم برابر است و تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. همچنین محاسبه پیش‌فرض تساوی واریانس‌ها با استفاده از آزمون لوین برای همه متغیرهای فوق از نظر آماری معنادار نیست؛ بنابراین پیش‌فرض تساوی واریانس‌ها رد نمی‌شود و به معنای برابر بودن واریانس‌های دو گروه در متغیرهای مورد بررسی است. باتوجه‌به نتایج پیش‌فرض تساوی واریانس‌ها و پیش‌فرض نرمال بودن توزیع نمرات از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد.

باتوجه‌به نتایج به‌دست‌آمده در جدول ۳، F مشاهده شده با در نظر گرفتن عضویت گروهی، تفاوت معناداری را بین گروه‌های آزمایش و کنترل در خرده‌مقیاس‌های توجه، حافظه، مهارت‌های حسی حرکتی و کارکردهای اجرایی نشان نداده است ($p > 0.001$) اما در خرده‌مقیاس عملکرد زبان تفاوت معنادار بین گروه آزمایش و گواه برقرار است ($P < 0.001$)؛ بنابراین می‌توان گفت برنامه راهنمای جمله فلیس بر نمره نهایی مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان به جز عملکرد زبان تأثیر دارد.

در این پژوهش برای تحلیل داده‌ها از شاخص‌های آمار توصیفی از جمله ارائه میانگین و انحراف استاندارد و روش‌های آمار استنباطی از جمله تحلیل کوواریانس استفاده شد. آزمودنی‌های هر دو گروه آزمایش و کنترل همگی دانش‌آموزان دختر بوده‌اند. جدولی که در زیر ملاحظه می‌کنید جدول فراوانی برای توزیع متغیر هوش در دو گروه کنترل و آزمایش است. بر اساس نتایج مقیاس هوش و کسلر کودکان ویرایش پنجم نزدیک ۷۲ درصد دانش‌آموزان دارای هوش بهر بین ۸۵-۹۵، ۸ درصد دارای هوش بهر ۹۵-۱۰۵ و ۲۰ درصد نیز بین ۱۰۵-۱۱۵ بودند. پس از محاسبه هوش افراد برای سهولت در کار، میزان هوش افراد به سه گروه ۱۰۰-۱۱۵، ۱۱۵-۱۰۰ و بیشتر از ۱۱۵ طبقه‌بندی شدند. در هر دو گروه بیشترین فراوانی متعلق به میزان هوش بین ۸۵-۹۵ است؛ بنابراین در هر دو گروه کنترل و آزمایش میزان هوش اکثریت افراد نزدیک به ۱۰۰ است. میانگین و انحراف معیار نمرات خرده‌مقیاس‌های عصب روان‌شناختی در دانش‌آموزان با اختلال در بیان نوشتاری در مرحله پیش‌آزمون، پس‌آزمون در جدول ۲ ارائه شده است.

چنان که جدول ۲ نشان می‌دهد میانگین نهایی نمرات گروه آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون مهارت عصب روان‌شناختی تقریباً باهم برابر است، درحالی‌که میانگین نمره‌های نهایی گروه آزمایش در پس‌آزمون بالاتر از گروه کنترل است، همچنین میانگین نمره‌های گروه آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون در خرده‌مهارت‌های عصب

جدول ۲. مقادیر میانگین و انحراف معیار نمره‌های دانش‌آموزان در مهارت‌های عصب روان‌شناختی

مراحل	گروه	تعداد	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
			میانگین	انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار
خرده‌آزمون توجه	کنترل	۱۵	۴۹/۲۰	۹/۱۴	۵۰/۲۰	۲/۰۷
	آزمایش	۱۵	۳۷/۵۳	۸/۱۴	۵۰/۳۳	۴/۲۳
خرده‌آزمون حافظه	کنترل	۱۵	۶۴/۶۶	۵/۲۱	۳۳/۶۶	۲/۹۱
	آزمایش	۱۵	۵۹/۸۶	۹/۷۹	۶۶/۲۶	۵/۰۳
خرده‌آزمون زبان	کنترل	۱۵	۴۸/۶۶	۳/۴۱	۴۹/۸۰	۲/۱۱
	آزمایش	۱۵	۴۷/۱۳	۴/۸۸	۴۰/۸۶	۷/۴۳
خرده‌آزمون مهارت‌های حسی - حرکتی	کنترل	۱۵	۹۳/۰۶	۳/۷۱	۹۴/۷۳	۰/۳۵
	آزمایش	۱۵	۹۲/۳۳	۲/۶۵	۹۵/۸۶	۰/۴۵
خرده‌آزمون کارکردهای اجرایی	کنترل	۱۵	۷۲/۹۳	۵/۸۶	۶۸/۳۳	۱۱/۸۲
	آزمایش	۱۵	۷۱/۵۳	۷/۷۶	۲۶/۶۲	۱۴/۱۴

جدول ۳. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره تأثیر به‌کارگیری برنامه راهنمای جمله فلپس بر نمره نهایی گروه آزمایشی و کنترل در خرده مهارت‌های بیان نوشتاری

خرده مهارت	منابع تغییر	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	نسبت F	سطح معناداری	مجدور اتا	توان آزمون
توجه	پیش‌آزمون گروه	۲۰/۸۸۲	۱	۲۰/۸۸۲	۱/۷۷۲	۰/۱۹۶	۰/۰۷۲	۰/۲۴۸
حافظه	پیش‌آزمون گروه	۱۹/۷۰۶	۱	۱۹/۷۰۶	۱/۱۴۱	۰/۲۳۷	۰/۰۶۰	۰/۲۱۴
عملکرد زبان	پیش‌آزمون گروه	۹۲/۶۰۸	۱	۹۲/۶۰۸	۲۳/۲۰۵	۰/۰۰۰	۰/۰۱۷	۰/۹۶۵
مهارت‌های حسی - حرکتی	پیش‌آزمون گروه	۲۰۷/۴۲۸	۱	۲۰۷/۴۲۸	۱۵/۴۸۶	۰/۰۰۱	۰/۴۰۲	۰/۹۶۵
کارکردهای اجرایی	پیش‌آزمون گروه	۶۱۶/۹۱۱	۱	۶۱۶/۹۱۱	۴/۱۶۹	۰/۵۳	۰/۱۵۳	۰/۴۹۹
	گروه	۱۱/۰۱۱	۱	۱۱/۰۱۱	۰/۰۰۷	۰/۹۳۵	۰/۰۰۰	۰/۵۵۱

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، اثربخشی برنامه راهنمای جمله فلپس بر مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان با اختلال در بیان نوشتاری بررسی شده است. نتایج تحلیل کوواریانس چندمتغیره (مانکوا) نشان داد، با در نظر گرفتن نمرات پیش‌آزمون، برنامه راهنمای جمله فلپس بر عملکرد زبان از خرده مهارت‌های عصب روان‌شناختی مؤثر بوده است.

جستجوهای انجام گرفته توسط پژوهشگر نشان می‌دهد که تاکنون کمتر تحقیقی در مورد اثربخشی برنامه راهنمای جمله فلپس بر مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان با اختلال بیان نوشتاری صورت گرفته است و پژوهشگر به هیچ پژوهشی دست پیدا نکرده است.

با این حال یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش‌های پیشین در زمینه کاربرد انواع دیگر روش‌های آموزشی بر کاهش مشکلات مهارت‌های عصب روان‌شناختی در دانش‌آموزان با اختلال یادگیری، همسو است. خلیلی، عمادی و حسن‌زاده (۲۰۲۱) در یک بررسی نشان دادند آموزش توجه بر اساس برنامه فلچر، درمان عصبی و روان‌شناختی دلاکاتو و توان‌بخشی شناختی کامپیوتری بر عملکردهای اجرایی در کودکان دارای اختلال یادگیری ویژه مؤثر است. یافته‌های کیان و همکاران (۲۰۲۰) نشان می‌دهد مداخلات نوشتاری بر بهبود علائم اضطراب پس از سانحه در زنان مؤثر است. نتایج پژوهش گاریسیا برموز و همکارانش (۲۰۱۹) نشان داد

انجام برنامه مداخله عصب روان‌شناختی موجب بهبود در دامنه‌های کلامی درک، تسلط آوایی، تسلط کلامی، حافظه کار، حافظه بصری - کلامی، حافظه، ریتم و توجه در کودکان نارس می‌شود. سینز و همکارانش (۲۰۱۹) در پژوهش خود مطالعه‌ای در مورد پیش‌بینی‌کننده‌های عصب‌شناختی انجام دادند. نتایج پژوهش نشان داد که بین کپی ROCF با مهارت‌های عصب روان‌شناختی همچون ادراک بصری، هماهنگی بینایی - حرکتی و توانایی کلامی رابطه معناداری وجود دارد. در حالی که به طور غیرمستقیم با توجه بصری، حافظه کاری و توانایی‌های مکانی پیچیده ارتباط داشت. همچنین سیایف اسلام (۲۰۱۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که راهبردهای نوشتن احساس شرم و خجالت را کاهش می‌دهد. مرادی و میرید (۱۳۹۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که آموزش برنامه دانش و مهارت فراشناخت جاگر بر مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان با اختلال خواندن تأثیر دارد. همچنین یافته‌های شهری (۱۳۹۹) نشان داد که با ارائه راهکارهای آموزشی بر اساس نتایج آزمون عصب روان‌شناختی نپسی غلط‌های املا دانش‌آموزان کاهش و اثنا آنان نیز تقویت شده است. مداخلات زود هنگام آموزشی بر بهبود کارکردهای اجرایی و توجه کودکان با ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی مؤثر است. پژوهش دهقان، فرامرزی، نادری و عارفی (۱۳۹۶) نشان داد که بسته آموزشی بازی‌های شناختی می‌تواند

گفتار و سپس نوشتار تمرکز دارد و گویه‌های زبان در پرسش‌نامه کانرز نیز با اهداف برنامه راهنمای جمله فلپس همسو است. از آنجایی که برنامه راهنمای جمله فلپس آموزشی در جهت بهبود حافظه، توجه، عملکرد حسی - حرکتی و کارکردهای اجرایی ندارد انتظار می‌رفت که در این خرده مقیاس‌های بهبود مشاهده نشود.

اگرچه در این پژوهش، به‌منظور کنترل سوگیری‌های احتمالی، نمونه‌گیری و گمارش دانش‌آموزان در دو گروه آزمایش و کنترل به صورت تصادفی صورت گرفت، باین حال محدودیت‌هایی نیز وجود داشت.

این پژوهش صرفاً بر روی دانش‌آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی صورت گرفت، لذا در تعمیم نتایج سایر مقاطع سنی و پایه‌های تحصیلی و همچنین جنسیت مذکر باید احتیاط‌های لازم صورت بگیرد.

کمبود مطالعات پژوهشی در داخل و خارج کشور در زمینه بررسی تأثیر برنامه فلپس بر انواع مشکلات عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان امکان تعمیم و مقایسه نتایج را به‌شدت کاهش داد، همچنین مدت‌زمان نسبتاً محدودی که به این دوره درمانی اختصاص داده شد میزان اثربخشی این مداخله را در برخی از مؤلفه‌ها که تمرین و آموزش آن‌ها نیاز به مدت‌زمان بیشتری داشت، تحت‌تأثیر قرارداد. زیاد بودن تعداد سؤالات پرسش‌نامه کانرز و وقت‌گیر بودن آن که احتمالاً میزان دقت والدین در پاسخگویی به سؤالات را کاهش می‌داد.

در پایان پیشنهاد می‌شود متخصصان با شیوه آموزشی برنامه راهنمای جمله فلپس آشنا شوند همچنین معلمان و مربیان آموزش کودکان می‌توانند از این شیوه درمانی برای ارتقای مهارت‌های عصب روان‌شناختی کودکان بهره ببرند. از روش آموزش راهنمای جمله فلپس برای افزایش مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان به‌منظور پیشگیری از شدت یافتن اختلال و پیامدهای آن در دوره‌های آتی زندگی می‌توان استفاده نمود.

رویکرد درمانی مؤثری در جهت بهبود مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان نارساخوان باشد. همچنین کریمی و عابدینی (۱۳۹۴) در پژوهش خود به این نکته دست یافتند که مهارت‌های عصب روان‌شناختی به‌عنوان یکی از مهارت‌های زیربنایی در امر یادگیری فعال، پیش‌بینی‌کننده اختلال یادگیری است. قلمزن، ملک‌پور و فرامرزی (۱۳۹۳) در پژوهش خود نشان دادند که بازی‌های توجهی می‌تواند بر میزان عملکرد حافظه و یادگیری کودکان پیش‌دبستانی با ناتوانی‌های یادگیری عصب روان‌شناختی اثر داشته باشد.

مهارت‌های عصب روان‌شناختی، از تجربه‌آموزش و یادگیری به دست نمی‌آیند. اکثر کودکان و دانش‌آموزان این مهارت‌ها را به‌صورت خودکار انجام می‌دهند ولی کودکان با نیازهای خاص در این مهارت‌ها با مشکل مواجه هستند و باید به آن‌ها آموزش داد. به این دلیل که مهارت‌های عصب روان‌شناختی عملکرد واسطه‌ای مهمی هستند، نظام پیچیده و هدفمندی را به وجود می‌آورند که پایه شناخت می‌شوند و رشد مهارت‌های عصب روان‌شناختی در رشد همه‌جانبه کودک مؤثر است. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت که برنامه راهنمای جمله فلپس شامل فعالیت‌هایی مینی بر افزایش مهارت‌های عصب روان‌شناختی نمی‌باشد هرچند در برخی موارد دانش‌آموزان به سطح بالاتری از مهارت‌های عصب روان‌شناختی رسیده‌اند اما این میزان به‌اندازه‌ای نبوده است که بتواند این تفاوت را معنادار کند.

از آنجایی که پرسش‌نامه عصب روان‌شناختی کانرز توسط والدین تکمیل می‌گردد امکان سوگیری وجود دارد. محتوای جلسات آموزشی برنامه راهنمای جمله فلپس جهت اثربخشی مهارت‌های روان‌شناختی از جمله توجه و حافظه و... طراحی نشده است و احتمالاً از آنجاکه برنامه فلپس بیشتر روی زبان و مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان توجه دارد، باعث بهبود خرده مقیاس مهارت‌های زبانی شرکت‌کنندگان شده است. همچنین این برنامه ابتدا بر بهبود بیان نوشتاری از طریق

منابع

بلوکیان، م و وطن‌خواه، ح. (۱۳۹۷). تأثیر آموزش مهارت‌های توجه بر مهارت‌های عصب - روان‌شناختی و فرسودگی تحصیلی دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری. *فصلنامه علمی پژوهشی عصب روان‌شناسی*، ۴(۱۳)، ۱۰۹-۱۲۲.
پورعبدل، س، صبحی قراملکی، ن و عباسی، م. (۱۳۴۹). نیمرخ نارسایی شناختی، نارسایی هیجانی و اجتناب

احدی، ح، و کاکاوند، ع. (۱۳۹۶). اختلال‌های یادگیری از نظریه تا عمل. تهران: انتشارات ارسباران.
ارجمندی راد، ش، فرامرزی، س، و عابدی، ا. (۱۳۹۴). تأثیر آموزش یکپارچگی حسی بر مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان دارای اختلال نقص توجه - بیش‌فعالی. *تحقیقات علوم رفتاری*، ۴۲، ۵۹۵-۶۰۱.

- ۳-۱۰. کرک، س، و چلفانت، ج. (۱۳۷۷). *اختلالات یادگیری تحولی و تحصیلی*. ترجمه سیمین رونقی، زینب خانجانی، و مهین وثوقی رهبری. تهران: انتشارات سازمان آموزش و پرورش استثنایی.
- کریمی، ل و منصور عابدینی (۱۳۹۴). مقایسه مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان با ناتوانی یادگیری و عادی. *کنفرانس بین‌المللی یافته‌های نوین پژوهشی در روان‌شناسی و علوم تربیتی*، تهران. مؤسسه آموزش عالی نیکان.
- کشاوری ویلیان، ن، و زارعی گونیانی، ا. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش کارکردهای اجرایی بر توانش‌های عصب روان‌شناختی و مهارت‌های کودک مبتلا به ناتوانی یادگیری. *مجله علوم روان‌شناختی*، ۱۹ (۹۰)، ۷۲۳-۷۳۲.
- گنجی، م. (۱۳۹۷). *آسیب‌شناسی روانی بر اساس DSM-5*. ویرایش سوم. جلد دوم، چاپ اول، تهران: ساوالان.
- مرادی، م، و میربد، س. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش برنامه دانش و مهارت فراشناخت جاگر بر مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان با اختلال یادگیری خواندن. *فصلنامه علمی - پژوهشی عصب روان‌شناسی*، ۱۶ (۱)، ۳۰-۱۷.
- مصطفایی ع، و اورکی، م. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش ایمن‌سازی روانی بر مهارت‌های عصب روان‌شناختی و نشانگان رفتاری (کمبود توجه و تکانشگری) کودکان دارای اختلال کمبود توجه/بیش‌فعالی بر اساس مدل مایکنبام. *فصلنامه علمی - پژوهشی عصب روان‌شناسی*، ۱۶ (۲)، ۱۱۱-۱۳۰.
- ملک‌پور، م، آقابابایی، س، عابدی، ا، شوشتری، م. (۱۳۹۴). اثربخشی آموزش حافظه کاری بر کارکردهای اجرایی و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان با نارسایی املا. *فصلنامه افراد استثنایی*، ۳ (۹)، ۲۱-۳۰.
- Ben-Naim, S., Laslo-Roth, R., Einav, M., Biran, H., & Margalit, M. (2017). Academic self-efficacy, sense of coherence, hope and tiredness among college students with learning disabilities. *European Journal of Special Needs Education, 32*(1), 18-34.
- Biotteau, M., Albaret, J. M., Lelong, S., & Chaix, Y. (2017). Neuropsychological status of French children with developmental dyslexia and/or developmental coordination disorder: Are both necessarily worse than one?. *Child Neuropsychology, 23*(4), 422-441.
- cascio, G., Mahone, E. M., Eason, S. H., & Cutting, L. E. (2010). Executive dysfunction among children with reading comprehension deficits. *Journal of learning disabilities, 43*(5), 441-454.
- Caplan, B., Kreutzer, J. S., & DeLuca, J. شناختی در دانش‌آموزان با و بدون اختلال یادگیری خاص. *روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۶ (۲۰)، ۳۵-۴۸.
- خلقی، ز، آقایی، ا، و فرهادی، ه. (۱۳۹۹). اثربخشی آموزش والدین با رویکرد آدلر - درایکورس بر مهارت‌های عصب روان‌شناختی و رفتار اجتماعی کودکان مبتلا به اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی. *فصلنامه روان‌شناسی تحلیلی شناختی*، ۱۱ (۴)، ۱-۱۳.
- دادستان، پ. (۱۳۸۷). *اختلالات زبان، تشخیص و بازپروری (روان‌شناسی مرضی تحولی ۳)*. تهران: انتشارات سمت.
- دهقان، ن، فرامرزی، س، نادی، محمدعلی، و عارفی، م. (۱۳۹۶). بررسی اثربخشی بسته آموزشی بازی‌های شناختی بر عملکرد مهارت‌های عصب روان‌شناختی دانش‌آموزان نارساخوانی. *فصلنامه علمی - پژوهشی عصب روان‌شناسی*، ۳ (۹)، ۶۷-۸۷.
- سیف نراقی، م، و نادری، ع. (۱۳۹۶). نارسائی‌های ویژه در یادگیری (چگونگی تشخیص و روش‌های بازپروری). چاپ نهم (ویراست دوم)، تهران: ارسباران.
- سیفی، ز، باغدارساریانس، آیتسا، و محمدیان رستانی، ف. (۱۳۹۵). اثربخشی ورزش‌های هوازی بر کارکرد عصب روان‌شناختی بیماران مبتلا به آلزایمر. *پژوهش‌های کاربردی روان‌شناختی*، ۷ (۴)، ۱۵۱-۱۶۲.
- شکوهی یکتا، محسن و پرنده، اکرم. (۱۳۹۹). *ناتوانی‌های یادگیری*. تهران: انتشارات تیمورزاده.
- شهری، آذر. (۱۳۹۹). اقدام پژوهی: رفع اختلال دیکته‌نویسی دانش‌آموزان پایه ششم بر اساس نتایج آزمون عصب روان‌شناختی نپسی. *مجله مطالعات آموزشی نما*، ۱۶، ۴۶-۶۱.
- قلمزن، ش، ملک‌پور، مختار، و فرامرزی، س. (۱۳۹۳). اثربخشی بازی‌های توجهی بر میزان عملکرد حافظه و یادگیری کودکان پیش‌دبستانی با ناتوانی‌های یادگیری عصب‌شناختی. *روان‌شناسی بالینی و شخصیت*، ۲۱ (۱۱)،

- (2018). *Encyclopedia of Clinical Neuropsychology; With 230 Figures and 197 Tables*. Second Ed. Springer International Publishing, 3371-3375.
- Cardoso, C. D. O., Seabra, A. G., Gomes, C. M. A., & Fonseca, R. P. (2019). Program for the neuropsychological stimulation of cognition in students: Impact, effectiveness, and transfer effects on student cognitive performance. *Frontiers in Psychology, 10*, 1784.
- Chacko, D., & Vidhukumar, K. (2020). The Prevalence of Specific Learning Disorder among School-going Children in Ernakulam District, Kerala, India: Ernakulam Learning Disorder (ELD) Study. *Indian Journal of Psychological Medicine, 42*(3), 250-255.
- Cornoldi, C., Di Caprio, R., De Francesco, G., & Toffalini, E. (2019). The discrepancy between verbal and visuo-perceptual IQ in children with a specific learning disorder: An analysis of 1624 cases. *Research in developmental disabilities, 87*, 64-72.
- De Vos, A., Vanvooren, S., Vanderauwera, J., Ghesquière, P., & Wouters, J. (2017). Atypical neural synchronization to speech envelope modulations in dyslexia. *Brain and Language, 164*, 106-117.
- García-Bermúdez, O., Cruz-Quintana, F., Pérez-García, M., Hidalgo-Ruzzante, N., Fernández-Alcántara, M., & Pérez-Marfil, M. N. (2019). Improvement of executive functions after the application of a neuropsychological intervention program (PEFEN) in pre-term children. *Children and Youth Services Review, 98*, 328-336.
- Graham, S. (2017). Attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD), learning disabilities (LD), and executive functioning: Recommendations for future research. *Contemporary Educational Psychology, 50*, 97-101.
- Giuliani, F., & Jacquemettaz, M. (2017). Animal-assisted therapy used for anxiety disorders in patients with learning disabilities: An observational study. *European Journal of Integrative Medicine, 14*, 13-19.
- Gonen, A., & Grinberg, K. (2016). Academic Students' Attitudes toward Students with Learning Disabilities. *Journal of Education and Training Studies, 4*(9), 240-246.
- Qian, J., Zhou, X., Sun, X., Wu, M., Sun, S., & Yu, X. (2020). Effects of expressive writing intervention for women's PTSD, depression, anxiety and stress related to pregnancy: A meta-analysis of randomized controlled trials. *Psychiatry research, 288*, 112933.
- Khalili, M., Emadian, S. O., & Hassanzadeh, R. (2021). Effectiveness of attention training based on Fletcher's program, Delacato's neuropsychological treatment, and computerized cognitive rehabilitation on executive functions in children with special learning disability. *International Clinical Neurosciences Journal, 8*(1), 30-36.
- Leding, J. K. (2019). Adaptive memory: Animacy, threat, and attention in free recall. *Memory & Cognition, 47*(3), 383-394.
- Locascio, G., Mahone, E. M., Eason, S. H., & Cutting, L. E. (2010). Executive dysfunction among children with reading comprehension deficits. *Journal of learning disabilities, 43*(5), 441-454.
- Major, R., & Tetley, J. (2019). Effects of dyslexia on registered nurses in practice. *Nurse education in practice, 35*, 7-13.
- Mayes, S. D., Breaux, R. P., Calhoun, S. L., & Frye, S. S. (2019). High prevalence of dysgraphia in elementary through high school students with ADHD and autism. *Journal of attention disorders, 23*(8), 787-796.
- Moreno-Gómez, A. J., & Cejudo, J. (2019). Effectiveness of a Mindfulness-Based Social-Emotional Learning Program on Psychosocial Adjustment and Neuropsychological Maturity in Kindergarten Children. *Mindfulness, 10*(1), 111-121.
- Oldrati, V., Corti, C., Poggi, G., Borgatti, R., Urgesi, C., & Bardoni, A. (2020). Effectiveness of Computerized Cognitive Training Programs (CCTP) with game-like features in children with or without

- neuropsychological disorders: a meta-analytic investigation. *Neuropsychology review*, 30(1), 126-141.
- Phelps-Gunn, T. & Phelps-Terasaki, D. (1982). *Written language instruction: Theory and remediation*. Rockville, MD: Aspen Systems.
- Phelps-Terasaki, D., & Phelps-Gunn, T. (1980). *Teaching written expression: The Phelps sentence guide program*. Academic Therapy Publications.
- Sarmiento, C., & Lau, C. (2020). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM 5. The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences: Personality Processes and Individual Differences*, 125-129.
- Senese, V. P., Zappullo, I., Baiano, C., Zoccolotti, P., Monaco, M., & Conson, M. (2019). Identifying neuropsychological predictors of drawing skills in elementary school children. *Child Neuropsychology*, 1-17.
- Shah, H. R., Sagar, J. K. V., Somaiya, M. P., & Nagpal, J. K. (2019). Clinical practice guidelines on assessment and management of specific learning disorders. *Indian journal of psychiatry*, 61(Suppl 2), 211.
- Syaiful Islam, M. (2019). *Teachers' strategy in facilitating shy learners in English writing* (Doctoral dissertation, UIN Sunan Ampel Surabaya).

	<p>COPYRIGHTS © 2022 by the authors. Licensee PNU, Tehran, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY4.0) (http://creativecommons.org/licenses/by/4.0)</p>
---	--

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی